

явищ навколишнього світу. Тут органічно поєдналися казка і правда, фантазія і реальність, що живиться багатими мистецькими традиціями минулих віків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гринюк М. М. Декоративний народний розпис в інтер'єрі гуцульської хати: дис. Канд. мистецтвознавства... (серед XIX – кінець XX ст.) / Гринюк М. М. – Львів 1997.
2. Г.Григорук. Живопис на склі. Каталог. Львів 1991.
3. Грабовський Ю. Гуцульське народне малярство на склі / Ю. Грабовський.– Аркадія, 1938.
4. Зельдич, А. Художнє скло / А. Зельдич. – К. : Мистецтво, 1966. – 52 с.
5. Іван Сколоздра [Альбом] : живопис на склі / В.П.Откович. – К. : Мистецтво, 1990. – 118 с.
6. Історія українського мистецтва. Мистецтво кінця XVIII – першої половини XIX ст. – Т. 3 – 4 1968-1969.
7. Кириченко, М. А. Український народний декоративний розпис.: навч.посібник / М. А.Кириченко. – К. : Знання – прес, 2006. – 228 с.
8. Мартинюк, Г. Барвисті вітражі: поезія / Г. Мартинюк // Дзвін. – 2012. – № 2. – С. 28-29.
9. Островский Григорий. Эксперименты в стекле // Декоративное искусство СССР. 1985. № 6. – 19с.
10. Сучасне українське художнє скло [альбом] / автор-упоряд. Ф. С. Петрякова; вступ. ст. В. А. Щербакова. – К. : Мистецтво, 1980. – 148 с.
11. Свенціцька В. По той бік шибки. Наше життя. Нью-Йорк 1991.– № 1.
12. Українські декоративні розписи [альбом] / сост. В. Нагай. К. : Образотв. мистецтво і муз. література, 1957. – 52 с.
13. Федорук, О. К. Маєстро художнього скла. Андрій Бокотей / О. Федорук. – К. : Либідь, 2008. – 320 с.

Василенко Л.

Науковий керівник – доц. Пацалюк І.І.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У культурному та мистецькому розвитку України, завжди важливу роль відіграло мистецтво графіки. Від початку ХХ ст. графіка в Україні, на відмінно від попередніх століть, стає одним із провідних напрямів в образотворчому мистецтві. У цей період відбулося поживлення національно-визвольного руху, яке значною мірою вплинуло на образотворче мистецтво. Митці розширили тематичну спрямованість творів, змінили підходи до відображення дійсності у художньому та змістовному вираженні. Майже всі вони пройшли через палке захоплення творами народного мистецтва, що зумовило певні національні відмінності графічного мистецтва.

Мета статті – висвітлити та проаналізувати соціокультурні передумови розквіту графічного мистецтва на поч. ХХ ст. та його стильові та видові напрями.

Аналіз досліджень і публікацій. Графіка як особливий та самостійний вид образотворчого мистецтва на початку ХХ ст. пережила справжнє відродження та взяла на себе сміливість виразити контрастність життя у характерному лише для неї протистоянні білого та чорного. Цю мистецтвознавчу проблему досліджували Лагутенко О., Шейко В., Кутузова Г., Шмагало Р., Скляренко Г., Касіян В., Соколик Л. та інші.

Виклад основного матеріалу. Українське графічне мистецтво має давні та багаті традиції, які сягають своїм корінням в глибокі віки аж до мистецтва Київської Русі Х – ХІІ ст. ст. Вже на ранньому етапі свого розвитку, суворо обмеженого догматами церковно-релігійного мистецтва, українська графіка відзначалася високим рівнем професійної майстерності, видатними творчими досягненнями. Проте особливо визначних творчих успіхів вона досягає на початку ХІХ ст., в період активізації демократичних рухів в Україні та Росії, ставши на шлях народності та реалізму. На початку ХХ ст. в образотворчому мистецтві поширюються модерністичні течії. Про це свідчили численні художні виставки, влаштовані журналами «В мире искусства» і «Мир искусства» та різними угрупованнями художників [4, с.9-120].

Новий період у культурному житті України характеризується піднесенням, яке розпочалося в кінці ХІХ ст. Суспільні зміни сприяють прогресу національної свідомості, здійсненню значних зрушень в усвідомленні власної самобутності та вираженні свого потенціалу культуротворчої енергії, спрямуванні естетичних та етичних пріоритетів. Представники української еліти розширювали мистецькі та філософські горизонти, здійснювали відкриття у природничих, гуманітарних, точних науках і тим самим долучилися до світової наукової скарбниці та відзначилися у технічному прогресі. Синхронно мистецтво України поруч зі мистецтвом інших країн, власне, Європи та США, створили цілу світову мистецьку систему. Проте, українському мистецтву вдалося зберегти власні особливості й поповнити мистецькі надбання людської цивілізації. У кінці ХІХ ст. Україна, як і інші країни світу вступає в епоху модернізму, який на території нашої країни «забарвився» у свою, незвичайну «гаму» [1, ст.23; 9, ст. 186-187; 5, ст.141].

Якщо розглядати розвиток культури початку ХХ ст., то слід зауважити, що він відбувався у контексті відновлення національної ідеї. Сенс полягав у тому, щоб зберегти самобутність і цінності менталітету нації, народу.

У кінці ХІХ – початку ХХ ст. мистецтво України зазнало культурних трансформацій, які внаслідок соціокультурних та історичних змін відкрили для нього перспективи у становленні та розвитку. Мистецтво в Україні стрімко розвивалося і тим самим створювало підґрунтя для національного, культурного та

духовного оновлення. «Цей період надав такої сили імпульсу для розвитку нації, що навіть громадянська війна, революції чи еміграція, чи вплив політичної системи не змогли зупинити його» [2, с. 437].

Не дивлячись на політичні суперечності, українська культура зуміла зберегти свою єдність та самодостатність в ході історичних перелітків. Об'єднуючим чинником послужили звичаї та традиції українського народу, які склалися протягом віків. Щодо Західної України, то вона на початку ХХ ст. здобула успіх у багатьох сферах, а саме: наукових товариствах, релігії, спорті, мистецтві, освіті. Тому не дивно, що саме у цей час українська культура почала проявляти свою національну самостійність, оригінальність та духовне відродження [8, с. 518-519].

Як наслідок, графіка України кінця ХІХ – початку ХХ ст. є однією з найбільш яскравих сторінок в історії українського образотворчого мистецтва. У цей час в галузі української графіки творили такі видатні майстри, як Л. Жемчужников, К. Трутовський, П. Мартинович, О. Сластьон, І. Іжакевич, О. Кульчицька, М. Бойчук, О. Налешгаська-Бойчук, І. Бурячок, В. Гарбуз, І. Падалка, П. Ковжун, В. Єрмилов, А. Петрицький, С. Гординський, Л. Ковальов, Б. Тепа, К. Сіхульський, Е. Лілієн, Т. Терлецький, В. Кричевський, М. Жук, Г. Нарбут, І. Еренбург, Г. Цапок, О. Богомазов, О. Архипенко, О. Сохотей, Я. Музика, М. Бутович, О. Мурашко, В. Заузе та багато інших [4, с. 5].

Графічне мистецтво вказаного періоду, умовно, можна поділити на реалістичне та авангардне. Так як період можна характеризувати національним піднесенням культурним відродженням, підсилену скасуванням на обмеження друку рідною мовою, – це посприяло розвитку і становленню графіки як самостійного виду образотворчого мистецтва. Тому, на початку ХХ ст. графіка починає займати більш помітне місце [4].

У цей період графіку дещо потиснула фотографія, яку розглядали як чорно-біле відображення дійсності. Тому, майстри графіки намагалися відмежуватися від тої об'ємності, що надавав фотоапарат [6, с. 18].

У першій третині ХХ ст. графіка України, як, власне, і культура загалом, переживали небувале похвалення та піднесення. Саме вона найбільш тонко відчула зміни й відобразила з лише для неї характерним контрастом всі історичні, соціальні та культурні події. Графічне мистецтво у цей час збагатилося пластично і досягло високого рівня, так як у цій сфері працювали не лише професійні художники-графіки. Цей вид мистецтва цікавив як архітекторів та живописців, так і скульпторів.

У графічних роботах вказаного періоду відобразилися мистецькі негаразди, що накопичилися на рубежі століть, «зіткнення між поширеним та оригінальним, елітарним та масовим, новим та звичаєво-традиційним, духовним й матеріальним. Відбувався посилений пошук засобів якнайкращого тематичного втілення, характеру, образу, настрою, ідеї» [6, с. 18].

На той час у графічному мистецтві можна було розрізнити два виразно розділені етапи. Перший – своєрідний пошук, відновлення та вивчення графічної спадщини, що випилося у творчості Г. Нарбута, М. Бойчука, В. Кричевського, О. Кульчицької та інших. А другий етап – це період пошуку особливих можливостей цього виду мистецтва, його актуалізація, спрямованість на завдання відповідної історичної доби й орієнтація на мистецтво Заходу, встановлення контактів, опанування новітніх технік, піднесення українського графічного мистецтва. Оригінальність української графіки вражала різноманітністю: проекти, цинкотипи, лінорити, дереворити, літографія, офорт, суха голка, монотипія.

Для графіки того часу характерним і дуже важливим є те, що всю її характеризує поняття «стильова єдність», себто, національна графіка має характерний лише для неї стиль [4, с. 9].

Відроджувалося мистецтво книжкового оформлення, яке очолив Г. Нарбут та його учні, які працювали над ілюстраціями, обкладинками, заставками, кінцівками. Г. Нарбут зумів виокремити риси українського стилю і використовував це в роботі [3, с. 269-270].

У роки громадянської війни, революції, Світової війни, одним з найпопулярніших видів мистецтва була плакатна графіка. Вона яскраво відображала події які відбувалися, зіткнення у різних сферах життя. Плакатна графіка цього часу відзначається актуальністю, використанням художниками різноманітних художніх прийомів. Плакат на території України набув специфічних національних рис, тому був близький широким верствам населення. Художниками було освоєно специфічне плакатне мистецтво, що дозволило митцям внести своє, національне її розуміння. Творці намагалися знайти і відтворити характерний типаж, виділити самобутність народу, відобразити особливості національного одягу. Найбільш популярними були плакати І. Падалки, Т. Бойчука [2].

Окрім агітаційно-закличних плакатів з'являються пропагандистські, що висвітлювали окремі сюжеті під однією загальною темою.

Потрібно звернути увагу на плакати-портрети, які в цей час здобувають популярність, характерні своїми політичними закликами та текстами. Значну цінність мають роботи В. Єрмилова. Використання народних орнаментів, слів з пісень чи віршів робило плакат справжньою мистецькою агітацією [2, с. 436].

Українська графіка початку ХХ ст. представлена на відомих зарубіжних виставках. Розквіту графіки сприяла політична ситуація в країні, національне відродження, послаблення гніту сусідніх держав, укріплення ідей мистецтва модернізму, поширення модерну, символізму. Графіки України, як вже згадувалося вище, тісно взаємодіяли з колегами з-за кордону, тому можна простежити ті етапи, які пройшло і мистецтво європейських країн в зазначений період [6, с. 18]. Важливим фактором розвитку української культури на зламі ХІХ – ХХ ст. ст. був взаємозв'язок з мистецтвом Росії та Польщі. Вплив цих країн був важливим, оскільки відбувся у час значних зрушень у культурі та становлення «нового» мистецтва в Україні [6].

На початку ХХ ст. ст. утвердився символізм та модерн, які в основному, були зумовлені швидкими темпами урбанізації. Модерн в Україні «почався» у Львові, так як тут формувався новий тип міської культури. Місто займало вигідне розташування. Окрім цього, перебування під владою Австро-Угорської імперії, сприяло встановленню культурних зв'язків із Західною Європою що в свою чергу, спричинило інтенсивний поступ нових художніх процесів. Найвпливовішою була польська культура, так як Краків у зазначений період був «інтелектуальною столицею», у якій здобували освіту митці України, зокрема, такі як: І. Труш, М. Бойчук, О. Новаківський, М. Жук й інші. Протягом 1910-1930-х рр. ХХ ст. українські графіки

налаштували творчі зв'язки з європейськими мистецькими центрами Мюнхена, Праги, Парижа, Петербурга, Кракова та інших, де вони працювали та навчалися, проводили виставки своїх робіт. Українська графіка у цей час реалізує себе у різних формах: журнально-книжній, станковій авторській та естампній графіці, плакаті, ескізі театрального костюма. Ця творчість є самодостатньою [6, с. 18; 7, с. 75].

Висновок. Як бачимо, нове розуміння творчого активізується у кризові періоди, коли пануючі соціально-духовні форми життя зазнають краху і необхідні зміни. Мистецтво початку ХХ ст. виразило всі протиріччя та складності цього періоду, і сформувалось як нове явище у культурних надбаннях людства. Не виключенням є і графіка початку ХХ ст. – це принципово нове явище в українському мистецтві. Її розвиток спричинений активним національно-визвольним та культурним рухом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажнюк Б. М. Історія української культури [Ажнюк Б. М., Боднар М. П., Горбачов Д. О.]. // Українська культура ХХ – початку ХХІ століть: В 5-ти т. – К.: Наукова думка, – Т. 5. – Кн. 1. – 2011. – 862 с.
2. Греченко В. А. Історія світової та української культури: Підруч. Для вищ. закл. освіти. / [Греченко В. А., Чорний І. В., Кушнерук В. А., Режко В. А.]. – К.: Літера, 2000. – 464 с.
3. Українська та зарубіжна культура. Видання 4-е, перероблене і доповнене: Навчальний посібник. / [Дещинський Л. Є., Денисова Я. Я., Скалецький М. П., Цубов Л. В. та ін.]. – Львів: Видавництво «Бескид Біт», 2005. – 304 с.
4. В. Касіян Українська доживтнева реалістична графіка / В. Касіян, Ю. Турченко. – К.: Видавництво Академії наук Української РСР, 1961. – 189 с.
5. Г. І. Кутузова Українська культура кінця ХІХ – початку ХХ століть: філософський аспект діяльності громади «Молода Україна» / Кутузова Г. І. // Науковий вісник Волинського університету імені Лесі Українки – 2008. – №12. – С. 141. – Режим доступу до журн.: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvnu/filosof/2008_12/3/4.pdf
6. Лагутенко О. Українська графіка першої третини ХХ століття / Ольга Лагутенко – К.: Грані-Т, 2006. – 240 с.
7. Лагутенко О. Нариси з історії української графіки ХХ століття / Ольга Лагутенко – К.: Грані-Т, 2005. – 168 с.
8. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. пос. Вид. 2-ге, переробл. і доп. / за ред. професора А. Яртиса та проф. В. Мельника. – Львів: Світ, 2005. – 568 с.
9. Шейко В. М., Історія української культури: Навч. посібник / Шейко В. М., Тишевська Л. Г. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.

Харковська О.

Науковий керівник – Мацшина З.А.

РІЗЬБЛЕННЯ ПО ЯЄЧНІЙ ШКАРАЛУПІ В УКРАЇНІ: ТЕХНОЛОГІЯ ТА ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ

Актуальність теми дослідження зумовлена змінами, які відбулися в декоративно-прикладному мистецтві України у другій половині ХХ століття – на початку ХХІ століття. Сьогодні популярним в Україні стає мистецтво різьблення по яєчній шкаралупі, з'явившись не так давно на території нашої держави, воно стає популярним серед народних майстрів та аматорів, зачаровуючи витонченістю, делікатністю техніки та зображень. Досліджуючи художнє оздоблення яєць в Україні, варто проаналізувати технології різьблення по яєчній шкаралупі та його характерні композиційно-пластичні особливості.

Метою статті є дослідження та порівняльний аналіз технологічних та композиційно-пластичних аспектів різьблення по яєчній шкаралупі.

Мистецтво різьблення на яєчній шкаралупі зародилось у Китаї під час правління династій Мін і Цин. Китайські майстри робили на яєчній шкаралупі анамалістичні, флористичні візерунки, щоб висловити свої бажання богам, залучити щастя, удачу. Популяризація різьблених яєць та попит на них в Україні пов'язаний з традиціями святкування Великодня. Українські майстри переосмислили це ремесло через призму народних традицій, удосконалили техніку різьблення, сьогодні вони можуть вирізати вишукані візерунки на поверхні яєць, створюючи неперевершені твори декоративно-прикладного мистецтва.

Технологія різьблення яєць, зокрема страусиних, набула розквіту на Півдні України і пов'язана з творчою діяльністю викладачів і студентів напрямку підготовки «художня обробка дерева» кафедри декоративно-прикладного мистецтва Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв (МФ КНУКіМ): Олександра Докукіна, Максима Зайця, Віталія Колісника, Максима Гайдаша та ін. Володіючи прийомами дерева різьблення, студенти МФ КНУКіМ у своїх творах вдало поєднують дерево і страусине яйце, створюючи тандем об'ємної пластики дерева та витонченої ажурної форми яйця [3, с. 228].

Цим ремеслом захопилась й відомий майстер різьблення кістки та рогу Світлана Леонова (м. Миколаїв, Миколаївська обл.), втілюючи низку нових технологічних прийомів: використання накладних елементів, синтез страусиною шкаралупи і рогу [8, с.47-50].

Дмитро Денисенко (м. Артемівськ, Донецька обл.) опанував унікальну технологію – різьблення по шкаралупі курячих та гусячих яєць за допомогою стоматологічної бормашини. Майстер заснував у Артемівську музей, у якому зібрав понад 2 тисячі своїх робіт (Рис. 1) [1].

Анатолій Бойко (м. Володимир-Волинський, Волинська обл.) опанував технологію різьблення по шкаралупі курячих, гусячих, качиних і страусових яєць. Найбільше він любить працювати зі страусовими, бо мають ідеальну форму, велику площу і на них можна кілька разів врізатися у шкаралупу. Узори митець